

Izražanje splošnega osebk v slovenščini in v nemščini

Drágica Gáspár

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
gaspar.dragica@hotmail.com

Izvleček

V prispevku bom predstavila pregled načinov izražanja splošnega osebk v slovenščini in v nemščini s kontrastivnega vidika. Poseben poudarek je na uporabi nedoločnega zaimka *man* v nemščini in na prevajanju stavkov, v katerih je splošni osebek izražen z nedoločnim zaimkom *man*. S pomočjo primerov, zbranih iz Evrokorpusa, poskušam predstaviti smernice pri prevajanju teh stavkov, saj predvidevam, da imajo le-ti določene ekvivalente v slovenščini.

1. Uvod

Pri učenju tujega jezika ni pomembno le osvajanje besedišča in slovničnih pravil, temveč je potrebno posvetiti posebno pozornost tudi določenim strukturam. Eden najprimernejših načinov za to je kontrastivna analiza. V članku poskušam kontrastivno predstaviti načine izražanja splošnega osebk v slovenščini in v nemščini, pri tem pa bo poseben poudarek na uporabi nedoločnega zaimka *man* v nemščini in na možnih načinih prevajanja le-tega. V prvem delu članka predstavim slovnično ozadje, v drugem delu pa pokažem izsledke opravljene raziskave, ki temelji na primerih, ki so dostopni v Evrokorpusu.

2. Splošni osebek/splošni vršilec dejanja

Pred predstavitvijo načinov izražanja splošnega osebk oz. splošnega vršilca dejanja je pomembno pojasniti, v čem se ta pojma razlikujeta.

2.1. Splošni osebek

Osebek je stavčni člen, ki izraža vršilca dejanja, nosilca stanja ali poteka (Toporišič 1991: 475). O splošnem osebk govorimo takrat, ko v stavku vršilec dejanja ni izražen, mislimo pa na ljudi, človeka, kogar koli (Toporišič 1991: 499). »Splošni osebek imamo v primerih tipa *Človek bi rekel, da to ni res*« (Toporišič 1991: 475).

2.2. (Splošni) vršilec dejanja

Iz glagola se izpeljujejo besede, ki pomenijo človeškega ali živalskega vršilca dejanja moškega ali ženskega spola, redko pa tudi srednjega (prerok, perica, zijalo). Vršilec dejanja je torej nosilec glagolske značilnosti, ki se izraža s priponskimi obrazili (Toporišič 1991: 124).

Splošni vršilec dejanja pa je eden od načinov oblikovanja pomenske podstave povedi v upovedovanju, s katerim postavimo od glagolskega dejanja prizadeto v stavčni strukturi v ospredje, vršilca dejanja pa odrinemo na stransko mesto skladišne strukture (Toporišič 1991: 427–428).

Če povzamem: splošni osebek je stavčni člen, ki ga slovnično obravnavamo na ravni skladnje. Vršilec dejanja pa je oseba ali žival, ki je v stavku izražena kot osebek. Četudi sta si pojma v osnovi različna, se izražata na podobne načine, zato ju v članku obravnavamo enakovredno.

3. Načini izražanja splošnega osebk in splošnega vršilca dejanja v slovenščini

3.1. Načini izražanja splošnega osebk

Splošni osebek lahko izražamo z 1. zaimskim samostalnikom *človek*, 2. z zaimki za drugo osebo, 3. ali tretjo osebo množine in 4. z zaimki tretje osebe ednine, ki pa se uporablja s *se* (Toporišič 1991: 475).

1. Človek bi rekel, da se to ne more zgoditi.
2. *Vi* bi rekli, da se to ne more zgoditi./*Ti* bi rekel, da se to ne more zgoditi.
3. *Pravijo*, da ima dobro delovno mesto.
4. Tako *se* ne *dela*.

Splošni osebek lahko izražamo še 1. z drugo osebo ednine ali množine, 2. s tretjo osebo ednine ali množine in 3. s prvo osebo množine (Toporišič 1991: 499).

5. Če *klikneš* na ikono, se bo odprl program.
6. Veliko *govorijo* o novem nagrajencu Nobelove nagrade.
7. *Vzamemo* pol kile moke.

3.2. Načini izražanja splošnega vršilca dejanja

Splošni vršilec dejanja se najpogosteje izraža 1. s tretjo osebo množine, vendar splošnost lahko izražamo tudi 2. s *se*, 3. tudi ob prehodnih glagolih (Toporišič 1991: 428).

8. Novi zakon o šolstvu *so sprejeli* v ponedeljek.
9. Tako *se* ne *govori*.
10. Vsemu *se* ne bo *verjelo*.

4. Načini izražanja splošnega osebk v nemščini

Tudi v nemščini obstaja več načinov za izražanje splošnega osebk oziroma splošnega vršilca dejanja. Poleg trpnika se uporabljajo tudi *neosebne glagolske oblike* (infinitivi), predvsem v kuharskih receptih in navodilih za uporabo (Helbig-Buscha 2001: 184):

»Den Reis *waschen*, auf einem Tuch *trocknen* und in das heiße Öl *geben*.«

(Riž *oprati, pustiti*, da se na krpi osuši, potem ga *dati* v vroče olje.)

Pri določenih glagolih, glagolih 1. naravnih pojavov ali 2. čustvenega stanja se uporablja neosebni zaimék *es*, ki postane slovnični osebek (Žgur 1981: 258). S pomočjo zaimka *es* lahko izražamo tudi 3. nedoločni/splošni osebek:

1. »Es regnet.« (Dežuje.)
2. »Es tut mir Leid.« (Žal mi je.)
3. »Es klopft.« (Nekdo trka.)

Najpogostejša oblika, s katero v nemščini izražamo nekoga na splošno, neko nedoločeno, neznano osebo, je nedoločni zaimék *man*. Stavke z *man* lahko izrazimo tudi s trpnikom (Muster-Cenčur 1992: 56-57).

- »Bei uns trinkt man viel Kaffee.«
- »Bei uns wird viel Kaffee getrunken.«

(Pri nas popijemo veliko kave.)

Man uporabljamo, kadar govorimo na splošno in uporabljamo besedi *ljudje* ali *človek* (Bedenk 1998: 130).

5. Analiza primerov

V raziskavi poskušam ugotoviti, katere rešitve so najpogostejše pri prevajanju nedoločnega zaimka *man*, torej kako se nedoločni zaimék *man* prevaja v slovenščino. Poskušala bom najti slovenske ekvivalente te strukture. Zaradi prostorskih omejitev sem za namen svoje raziskave izbrala le 12 primerov iz Evrokorporusa, ki so predstavljeni v logičnem zaporedju, najprej nemški izvornik, ki mu sledi slovenski prevod. Opazovane strukture so podčrtane.

1. Bei dieser Bestimmung hielt man sich an Artikel 6 Absatz 2 des Vertrags über die Europäische Union, wonach die Union die Grundrechte zu achten hat, wie auch an das Mandat des Europäischen Rates (Köln).

Določba je bila sestavljena v skladu s členom 6 (2) Pogodbe o Evropski uniji, ki od Unije zahteva, da upošteva temeljne pravice, in v skladu z mandatom, podeljenim v okviru Evropskega sveta v Kölnu.

→ *man* je izražen s trpno obliko

2. Unter 'Beschreibungspfändung' versteht man ein Verfahren im Rahmen des in den Absätzen 1 und 2 genannten Systems.

'Odvzem-opis' pomeni postopek, ki je del sistema, omenjenega v prvem in drugem odstavku tega člena.

→ Ta primer je izjema, saj prevajalec rešitve ni našel med možnostmi za izražanje splošnega osebká v slovenščini, temveč

je spremenil strukturo stavka. V slovenskem prevodu se pojavi konkreten osebek (odvzem-opis).

3. Sie wurde nach ihrer Veröffentlichung in deutscher Sprache 1962 jedoch eher zu einem Fixpunkt des Unbehagens als zu einem wirklichen Leitbild für Praktiker, da man ihr die Schuld an der Zerstörung der städtischen Umwelt gab:

Po objavi v nemščini leta 1962 je bila bolj točka nelagodja kakor resnični vzor za praktike, saj so jo krivili za propad mestnega okolja.

→ *man* je izražen z glagolsko obliko treje osebe množine

4. Die Gründungserklärung der CIAM kann man als Ausgangspunkt für einen kontinuierlichen Prozeß konzeptioneller Arbeit bis zum IV Kongreß 1933 in Athen über die 'Funktionelle Stadt' sehen.

Izjavo o ustanovitvi CIAM-a lahko štejemo kot izhodišče za neprekinjeni proces konceptualnega dela do IV. kongresa leta 1933 v Atenah o 'funkcionalnem mestu'.

→ *man* je izražen z glagolsko obliko prve osebe množine

5. Es war aber wohl eher der Punkt, daß man sich diskutieren lassen sollte, der dazu führte, dass viele der alten Generation des CIAM ausblieben und diesem Kongress lediglich noch einer folgte, dessen einzige Aufgabe es war, den CIAM offiziell aufzulösen.

Bila pa je to prej točka, ki naj bi se obravnavala in naj bi povzročila, da so mnogi iz starejše generacije odstopili iz CIAM-a; po tem kongresu je bil samo še en kongres, katerega edina naloga je bila, da se CIAM uradno razveljavi.

→ *man* je izražen z glagolsko obliko tretje osebe ednine + se (trpna oblika)

6. Schon früher hatten sich Zweifel bezüglich grundlegender Inhalte der Charta innerhalb des CIAM aufgezeigt. 1947 suchte man Wege die Sterilität der >funktionalen Stadt< zu Überwinden, da bereits 1943 Siegfried Giedion, Jose Luis Sert und Fernand Leger konstatiert hatten.

Že prej se je nakazal dvom o temeljnih vsebinah listine v CIAM-u. Leta 1947 so se iskale poti, da bi premagali sterilnost >funkcionalnega mesta<, ker so že leta 1943 Siegfried Giedion, Jose Luis Sert in Fernand Leger ugotovili.

→ *man* je izražen z glagolsko obliko tretje osebe množine + se (trpna oblika)

7. Die Anschaffungskosten erhält man durch Hinzurechnung der Neben- und sonstigen Anschaffungskosten zum Anschaffungspreis.

Nabavna vrednost se dobi tako, da se k nakupni ceni prištejejo posredni stroški in stroški nabave.

→ *man* je izražen z glagolsko obliko tretje osebe ednine + se (trpna oblika)

8. Wird die Probe in einem Sekundärverdünnungstunnel erneut verdünnt, spricht man von Doppelverdünnung.

Če se vzorec ponovno razredči v sekundarnem tunelu za redčenje, se to imenuje dvojno redčenje.

→ *man* je izražen z glagolsko obliko tretje osebe ednine + se (trpna oblika)

9. Die drei Eluate läßt man auf einer Heizplatte oder unter dem Infrarotverdampfer (5.7) in getrennten Verdampfungsschalen (5.3), die vorab gewaschen und gewogen (m0) wurden, verdampfen.

Vse tri izpirke izparevamo na grelni plošči ali z infrardečim izparilnikom (5.7) v posebnih izparilnicah (5.3), ki smo jih prej očistili in stehali (m0).

→ *man* je izražen z glagolsko obliko prve osebe množine

10. Für die kationischen Austauschharze läßt *man* nur die zwei Lösungen 4.1 und 4.2 durch die zu diesem Zweck präparierten Säulen perkolieren.

Pri kationskih smolah skozi pripravljene kolone pošljemo samo topili 4.1 in 4.2.

→ *man* je izražen z glagolsko obliko prve osebe množine

11. *Man* geht davon aus, daß 90 g Hefesuspension 60 g `freies` Wasser enthalten.

Poljubno sklepamo, da 90 g kvasa vsebuje 60 g `proste` vode.

→ *man* je izražen z glagolsko obliko prve osebe množine

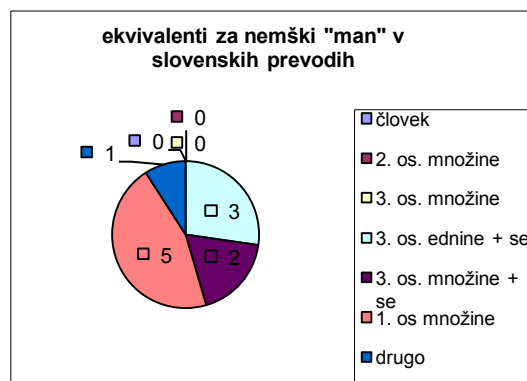
12. Indem *man* jedem Vertrag einen gegenwärtigen Marktwert zuordnet (`mark to market`), kann man den aktuellen Wiederbeschaffungswert aller Verträge mit einem positiven Wert ermitteln.

S pripisovanjem tekočih tržnih vrednosti pogodbam (izračunavanje glede na tržno vrednost) se zračunajo tekoči nadomestitveni stroški vseh pogodb s pozitivno vrednostjo.

→ *man* je izražen z glagolsko obliko tretje osebe množine + se (trpna oblika)

6. Sklep

V članku smo predstavili načine izražanja splošnega osebka in splošnega vršilca dejanja v slovenščini in v nemščini. Osredotočili smo se na prevajanje nemških stavkov v slovenščino, v katerih je splošni osebek izražen z nedoločnim zaimkom *man*. V drugem delu članka smo izvedli manj obsežno raziskavo, s pomočjo katere smo poskusili ugotoviti prevajalske ustreznice nedoločnega zaimka *man*. Na podlagi raziskave smo ugotovili, da so izmed predstavljenih možnosti za izražanje splošnega osebka v slovenščini pri prevajanju najbolj pogoste naslednje rešitve: prva oseba množine, struktura tretja oseba ednine + se in tretja oseba množine + se.

Slika1: Grafični prikaz primerov

Primeri iz korpusa so pokazali, da se nemški *man* v slovenščino najpogosteje prevaja s prvo osebo množine, s strukturo tretja oseba ednine + se in tretja oseba množine + se. Izkazalo se je tudi, da pri prevajanju stavkov iz nemščine, v katerih je splošni osebek izražen z nedoločnim zaimkom *man*, poleg iskanja ekvivalentne strukture za izražanje splošnega osebka v slovenščini obstajajo druge prevodne rešitve. Ni torej nujno, da v slovenskem stavku ohranimo splošni osebek. Na podlagi sobesedila lahko sklepamo, na koga/kaj se poved nanaša, in oblikujemo stavek, ki vsebuje tako osebek kot povedek.

7. Literatura

- Bedenk, Kasilda; Muster, Ana Marija, 1998: *Deutsch Perfekt 1*. Ljubljana: Državna založba Slovenije *Evrokorpus*. Dostopno na <http://evrokorpus.anyterm.info/index.php> (10.12.2009).
- Helbig, Gerhard; Buscha, Joachim, 2001: *Deutsche Grammatik*. Berlin, München: Langenscheidt KG.
- Muster-Čenčur, Ana Marija, 1992: *Nemška slovnica po naše*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Toporišic, Jože, 1991: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Žgur, Adela, 1981: *Deutsche Grammatik*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.